

Recenze

psané práce jsou mimo střední Evropu čteny ojedinele. Ivo Pospíšil své studie publikuje česky, rusky, anglicky a dílem i německy, přesto jsou jeho výběry určeny především čtenářům ve středoevropském prostoru. Určitě by stálo za úvahu studie v dalším sborníku přeložit do angličtiny, případně je opatřit rozsáhlejšími anglickými resumé, a tak je zpřístupnit opravdu širokému okruhu čtenářů. To samozřejmě předpokládá, že by sborník vycházel s anglickým názvem, aby byl v zahraničí snáze vyhledatelný. Druhá možnost souvisí s tím, že zmíněné soubory textů reflektují téměř výhradě jen několik let starou tvorbu Iva Pospíšila. Mohl by být tedy vydán „retrospektivní“ sborník, který by – slovy Ivo Pospíšila – zachytil „uzlové body“ jeho badatelského vývoje a růstu.

Škoda je, že na rozdíl od předchozích výborů Pospíšilových textů v tomto „vypadlá“ ediční poznámka, tj. bibliografické údaje o původním umístění přetiskovaných textů, což však není nijak zásadní. *Pátání po nové identitě* doprovází vkusně vyvedená obálka s ruskými motivy. Výbor si jistě najde své čtenáře a doufejme, že jim poslouží stejně dobře jako ty předchozí.

Josef Šaur

PROBLÉMY DOSTOJEVSKÉHO A PROBLÉMY S DOSTOJEVSKÝM

Dostojevskij dnes. Sborník příspěvků z konference s mezinárodní účastí (Praha 27. listopadu 2006, Národní knihovna České republiky). Sestavily Miluša Bubeníková, Marta Hrabáková, Radka Hříbková. Národní knihovna České republiky, Slovanská knihovna, Praha 2007.

„Proč lidé na celém světě Dostojevského knihy vyhledávají a čtou? Sotva kvůli tomu, aby se pobavili a uklidnili, případně polechtali své nervy jako při detektivkách, akčních filmech či hororech. Jeho díla nutí k myšlení, rozjítřují mysl. Nelze se při nich odreagovat, zapomenout na sebe a svět kolem sebe. Právě naopak: nutí čtenáře k neustálé identifikaci s postavami a s ději, které prožívají. Provozkují k diskusím a polemikám s nimi a s jejich tvůrcem a v těchto polemikách čtenáři často prohrávají. Ale možná že právě tím získávají: jsem jako oni, ale chci být jiný. Mé neštěstí, mé problémy jsou obecně lidské, nadhistorické a vně-historické. Nejsem v nich osamělý - prolínají napříč dějinami, zeměmi, společenskými vrstvami, generacemi. Odpověď v nich nehledejte. Tu si každý musí najít sám. Síla Dostojevského spočívá v tom, že jeho dílo je k tomuto hledání

palčivou výzvou“ (s. 9). Český dostojevskolog František Kautman (roč. 1927), který je autorem těchto řádků jako součásti pozdravného dopisu konferenci o Dostojevském, z níž byl vydán recenzovaný sborník, o Dostojevském něco ví, psal o něm a o tom, co představuje jeho poetika ve světové literatuře i moderním světě a lidském bytí. Konferenční sborník je plodem práce představitelky Společnosti Dostojevského, která byla obnovena roku 2004 v Praze za součinnosti F. Kautmana, člena mezinárodní Dostoevsky Society, a Slovanské knihovny. Ve sborníku se sešly příspěvky řady autorů různých generací – tu dobré a invenční, tu jen průměrné.

Společným rysem sborníku je to, že jeho tematika se pohybuje spíše - tradičně vzato – na periferii silných témat a problémů Dostojevského, spíše se jich letmo dotýká a ukotvuje se na menších plochách. Chybí tu například něco průraznějšího z teorie románu, i když zde najdeme oblíbené téma dvojnictví traktované tu více tu méně vynalézavě. I když je zřejmé, že problémy s Dostojevským literární věda mít nepřestala, přece jen se tu objevují průhledy, boční pohledy a podhledy, jež umožňují jiný výhled na Dostojevského než z tradičních zorných úhlů. Nemusí to být nějaká literárněvědná teorie relativity, ale i tyto drobné průhledy a průzory jsou dobrým příspěvkem k dnešnímu poznávání Dostojevského.

Především je nutno říci, že slova z titulu „Dostojevskij dnes“ třeba upřesnit na „Dostojevskij tady a teď“, tedy v českém prostoru na počátku 21. století – možná byla chybou nepřítomnost slovenského dostojevskologa Andreje Červeňáka. Je řada neslovanských dostojevskologů, kteří se občas prezentují ve svých i ruských publikacích, dostojevskologie se stala působištěm takzvaných literárněvědných elit, z nichž někdy číší chlad a snobismus. Takže onen boční pohled spoluautorů sborníku je o to pochopitelnější a řekl bych i plodnější. Poukážeme tu jen na některé vybrané příspěvky, které jsou podle mého soudu nosné, alespoň dílem nové nebo svým způsobem objevné.

Sborník otvírá stať z pera spisovatelova pravnuka Dmitrije Andrejeviče Dostojevského, konzultanta Muzea Dostojevského v Petrohradě, a Natalji Vladimirovny Švarcové, pracovnice tohoto muzea, *500 лет Достоевских*. Je to impozantní průřez dějinami rodu, který pochází z litevských Tatarů a jenž se z původní přidělené vesnice Dostojevo (snad od „dostoin“, tedy „voják“) v dnešní Brestské oblasti Běloruska, rozptýlil po Polsku, Bělorusku, Ukrajině a Rusku. Jako by vzestupy a pády tohoto rodu, jeho diaspora po prostorách Rusko opravdu v tom nejširším slova smyslu symbolizovaly euroasijskou podstatu země i propasti a hvězdné hodiny jejích dějin.

Zvěčnělý Zdeněk Mathauser přispěl tezemi k typologii dvojnictví u Dostojevského (klasické, pseudodvojnictví a antidvojnictví), které vycházejí z analýzy textu řady spisovatelových děl za zády s jejich diachronií jdoucí k německé romantice a v Ruské říši k Alexeji Alexejeviči Perovskému (Antoniji Pogorelskému, 1787–1836), nepochybně pramenící v světovém folklóru a mytologii.

Recenze

Historik Radomír Vlček vytvořil studii o poznání historického pohledu na „ruskou duši“ jako alternativu západoevropských životních hodnot. Bohumil Neumann v stručném příspěvku naznačil – nenápadně, ale pádně, neboť zkratkou – všepronikající paradoxnost Dostojevského zmínkou o proslulé větičce, že by Něčajevem být nechtěl, ale něčajevcem zmlada být mohl. Jiří Honzík popsal ostře kritický až negativistický vztah V. Nabokova k Dostojevskému a svůj příspěvek příznačně uzavřel odkazem k F. Kautmanovi, podle něhož právě ti nejtvrdí kritici Dostojevského jím byli nejvíce ovlivněni. Géza Horváth z Maďarska analyzoval téma siroby jako naratologické metody a ukázal na polohu sociálních motivů v morfologii literárního artefaktu. Zdeněk Pechal objevil v Dvojníkově „druhý hlas“, který uvádí do pohybu dosud stabilní svět a zahajuje fázi hry. Zatímco Ivana Ryčlová ukazuje na příkladu traktování Dostojevského v dílech režiséra V. Fokina, jak různé mohou být hrany spisovatelovy poetiky nastavovány, Radka Hříbková si vzala zdánlivě okrajový žánr „sváteční povídky“ (святочный рассказ; pojem „праздничный“ není neobvyklejší) překládaný k nám kdysi zvláště z N. S. Leskova a jiných také A. G. Stínem (Aloisem Vrzalem), jenž má však v tvorbě Dostojevského příznačnou eticko-estetickou hodnotu.

Zásadní význam má sumarizující i analytický příspěvek Oldřicha Richterka *F. M. Dostojevskij a současný český čtenář*, v němž známý rusista ukazuje na to, že to s českým čtenářem a jeho vnímáním špičkových hodnot světové literatury není tak zlé (zohledňuje i internetové diskuse, např. o drammatizaci autorových děl). Když k tomu připočteme poznámky překladatelky některých děl F. M. D. Aleny Morávkové, vynikající studii Miluši Bubeníkové o Dostojevském v Českém rozhlase a Květuše Lepilové o Dostojevském v české kritice 20. století a další úvahově laděné příspěvky, dostaneme vcelku reprezentativní obraz i toho „dnes“ v titulu sborníku. Otázky vzbuzují příspěvky, v nichž se tradičně pracuje s Dostojevským filozofem, resp. počvenníkem, jenž se takřka po máchovsku obrací k zemi; vzpomeňme na výrok Dostojevského, „я шваховат в философии, но не в любви к ней, в любви к ней я силен“, abychoom si uvědomili paradoxnost jeho emocionálního vzepětí a permanentní neustálenost jeho koncepcí, jež se často na malé ploše zcela vylučují.

Sborník ukazuje tedy Dostojevského z několika zorných úhlů: z pohledu tradiční textové analýzy, slaběji z pozice žánrové, z hlediska filozofického a historiografického, ale také motivického a recepčního či přímo transformačního, mezižánrového. Právě genologické hledisko je tu podle mého soudu využito nejméně a přitom možná právě ono může být klíčem k pochopení dvojklanosti, resp. rozeklanosti Dostojevského, i klíčem k jeho impulsům, které tak působily v moderně a moderní francouzské, americké a německé próze 20. století, v podstatě stále, i když už často silně modifikovaně až travestijně. Snad by se z tohoto žánrového ukotvení dala vést linie i k filozofii, historii, sociologii, ale také do

Recenze

hlubin artefaktu ve smyslu recepčním, třebas i translatologickém a kulturologickém.

V každém případě je činnost Společnosti Dostojevského v tomto smyslu nadějná. A když k tomu připočteme nutnou metodologickou toleranci, při níž je nutno, aby se sešly koncepce často protikladné a osobnosti značně rozdílné svými přístupy i svou životní dráhou, je naděje, že český Dostojevskij se může stát hybatelem Dostojevského světového.

Ivo Pospíšil